

Izzó pesti dél a háború előtt

Olaszországból jövet szűk, forró mellékutcákon csatangolok. Utazás után hajlandó az ember fölfedezni a saját városát is. A szemem frissebb, vagy a város változott meg? Újra látom, amit láttam ezelőtt, s alig ismerem meg, amit már ismertem. Lehet, hogy az emberek – pár hét alatt – más szokásokat vettek föl, a kávéházakba például pár terccel magasabb hangú csengőt tettek, a kocsisok másként nógatják a lovakat, a kalauzok idegenszerűen rántják meg a szíjat, s ez a sok apró dolog, amelyet külön-külön észre sem vesznek, a fejlődés és változás ezer buboréka, bennem hatalmas egésszé, új szenzációvá növekszik. Az álmatlan agy áldott éberségével figyelek, s úgy érzem, idegen város köveit taposom.

Dél van. Csak az aszfaltolvasztó kazánok fölött észlelhető a levegőnek valami kísérteties mozgása, amelyet két hőség kerget, a nap és a kazánban izzó parázs melege. Itt a levegő láthatóvá válik, és türelmetlenül illan fölfelé. Másként a csúf, görbe utca sütkérezik a verőfényben. Pesti utca ez, szegény és kopott, de most a rongyaival, a zöld ablakaival, a sárga tűzfalaival kivirágzik és festői színpompában tündököl. Soha ilyen színeket nem láttam még. Akár búzatáblák mellett haladnék, a magyar Alföldön, pipacsok, gyermekláncfüvek és búzavirágok mellett, a rongyos utca a róna palettájáról csen színeket, és a rongyok intenzívebben utánozzák a virágokat. Emberek tűnnek fel, akikkel sohase találkoztam, s akikkel sohase fogok találkozni. Micsoda arcok és kezek és lábak. Ha külföldön lennék, most kivenném a jegyzőkönyvem, s beleírnék pár szót. Ezek itt a tőzsomzedságomban éltek, ismeretlenül, pestiek, félig-meddig a testvéreim. Csak valaha éjfélkor láthattam őket, de most a nap rájuk szögzi reflektorát. A pesti nyomor kitűnő tanítómester. Majdnem minden horpadt arc intelligens. Másutt a nyomor narkotizálja az embereket. Aki olasz vagy orosz vagy

német állati sorba jut, annak az éhség az arcát is elbutítja. Itt a szenvedők érzik, hogy hol vannak. Képzeld el, hogy a szemétláda tudja magáról, hogy csak szemétláda. Élesen látom a kisírt szemek vörös peremét, a harapni vágó fogak fényét, az éhes ajkak mozgását. Masíroznak a nyomorultak. Ezen a kis utcán, a hamuszürke melegségben egymás után mennek el éhesek, púposak, sánták, rongyosok, kóchajú lányok, akik éjjel nem aludtak. Egy-kettő, egy-kettő, lépjetelek csak egyszerre, úgyse kaptok rétest estére, egy-kettő. Most van a nyomor hadgyakorlata.

Ó, a nagyváros undok, állati élete. Minden érzékemet megrohanja a szín, a szag, a hang, az íz, a tárgyak rücskös, sima vagy ragadós volta. Némely ház frisskenyér-párákat küld felém, a mézárszék véres. Nyershús-búze az orromba nyilall, az egyik kereskedés olajszagú, a másik cipőszagú, a harmadik réginadrág-szagú. Soha ily értelmetlennek nem tartottam, hogy az emberek esznek. Van étvágyatok? Minden vendéglő tele van, cepelik a jeget, a húst, a kenyeret, a szakács fehér sapkában forog a tűzhely körül. Még az álló büfékben sincs hely. Reszketve nézek egy munkást, aki hosszú, forró kolbászt emel a szájához. Csak nem eszi meg? Dehogynem eszi meg, nagyokat nyel, a zsír a szája két csücskén végigcsurran. Ebben a kiskocsmában nyitott ingmellel, verejtékezve alszik egy fiú, pohár vörös bor előtt. Vajon hol járhatott az éjjel? Egymás mellé préselve minden kávémérésben pestiek ülnek, sárga arccal és sárga szájjal. Így tömegben csak húsnak érzem magát az embert is, ötven-, hetven-, nyolcvankilós húsmasszának. Annyan vagyunk itt egymás mellett, mozgó húsok, hogy megborzadok. Mi lenne, hogyha ez a sok émelygő szerves élet, ez a sok kovász és kocsonya és pép, ez a sok nyomor és rongy és szenny egyszerre feltámadna, és ezekben a görbe utcákban, ezekben a szemetes benyílókban tábort ütnének a baktériumok, és a meleg napban, a nyárban, a királyi délben bevonulna hosszú suite-jével a járvány?

Nagyvárosi dél, te vagy a kísértetek dele. Éjfélkor csak a vidékre, a falukba, tanyára járnak a kísértetek. Itt akkor tűnnek fel, mikor a nyomor kirakatát a nap ezer ívlámpa erejével megvilágítja. Budapestet ilyen percben ismerem meg. Eltakarom az arcom, oly nagynak és sötétnek látom. Eddig szerettem vagy elviseltem vagy nevettem: most félek tőle.

(*A Hét*, 1914. július 16. – *F*, 65–67. old.)